

DOĞA KORUMA VE MİLLİ PARKLAR 5. BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ

KORUMA ALTINA ALINAN TÜRLER

SEÇMEN ÇAKŞIRI (*Ekimia ozcan-secminii*) DENİZLİ

Takım (Order) : Apiales

Aile (Family) : Apiaceae (Maydanozgiller)

Cins (Genus) : *Ekimia* H.Duman & M.F.Watson

Tür (Species) : *Ekimia ozcan-secmenii* Şenol & Eroğlu

Ekimia ozcan-secmenii ilk kez 2013 yılında Serdar Gökhan Şenol ve Volkan Eroğlu tarafından Denizli Acıpayam'da 630-700 metreler arasında *Pinus brutia* açıklıklarındaki serpantinli yamaçlardan toplanıp, 2018 yılında bilim dünyasına tanıtılmıştır. Bitkinin bu alan ve yakın çevresinden başka lokalitesi yoktur. Potansiyel yayılım alanı 9.1 km² olan türün popülasyonunun yoğunlaştığı alanları 0.6 km² kadar dar bir alandır. Güney, Güney-batıya bakan *P.brutia* açıklıklarındaki serpantin döküntülü yamaçlarda (630-950 m.) bulunmaktadır.

Türün var olan doğal popülasyonlarının çit vb ile çevrilmesi ve tanıtım tabela/levhaları hazırlanması, bitkinin yayılış alanları için kurumlar arası işbirliği ağının oluşturulması, türün doğal bulunduğu alanlardaki baraj kaynaklı faaliyetlerin (yol açma, ağaç kesim vb.) izlenmesi ve gerekli düzenlemeleri yapılması, madencilik faaliyetlerinin izlenmesi gibi önlemler ile tür koruma altına alınmıştır.

DENİZLİ

DENİZLİ NAKILI

(*Silene denizliensis* Aytaç)

Takım (Order) : Caryophyllales

Aile (Family) : Caryophyllaceae

Cins (Genus) : *Silene* L.

Tür (Species) : *Silene denizliensis* Aytaç

TESTİOTU

(*Amphoricarpos praedictus* Ayaşlıgil & Grierson)

Takım (Order) : Asterales

Aile (Family) : Asteraceae

Cins (Genus) : *Amphoricarpos* Vis.

Tür (Species) : *Amphoricarpos praedictus* Ayaşlıgil & Grierson

Bu iki türün Denizli'deki yayılış alanları neredeyse aynı olup içe içe geçmiş şekildedir ve bazı lokasyonlarda birlikte yaşamaktadırlar.

“Denizli nakılı”na ait ilk örnekler, 1994 ve 1995 yıllarında Prof. Dr. Zeki Aytaç tarafından Denizli ili merkezindeki “Çamlık Ormanı” üstlerinden (eski Denizli-Kızılcabölük yolu) toplanmış ve 1998’de “Thaiszia Journal of Botany” adlı bilimsel dergide yayınlanarak bilim dünyasına tanıtılmıştır (Aytaç 1998).

“Testiotu” ise 1983 yılında Prof. Dr. Yahya Ayaşlıgil’in Antalya ili, Serik ilçesi, Gebiz mahallesi sınırları içerisinde yer alan Bozburun Dağı’ndan toplandığı örneklerden, 1984’de Prof. Dr. Yahya Ayaşlıgil ve Prof. Dr. A.J. Charles Grierson tarafından “*Amphoricarpos praedictus* Ayaşlıgil & Grierson” olarak “Notes from the Royal Botanic Garden Edinburgh” adlı dergide bilim dünyasına tanıtılmıştır (Ayaşlıgil & Grierson 1984).

Türkiye’ye endemik “Denizli nakılı” (*Silene denizliensis* Aytaç), sadece Denizli il sınırları içerisinde doğal olarak yetişir. Yine Türkiye’ye endemik olan “Testiotu”

(*Amphoricarpos praedictus* Ayaşlıgil & Grierson), Antalya ve Denizli illerinde lokal yayılışa sahiptir.

Türlerin yayılış alanlarında popülasyon bazında izlenmesi, yayılış alanı ve yakın çevrelerine bitkileri tanıtıcı tabelaların yerleştirilmesi, yayılış alanında hayvancılık faaliyetleri ve otlatma için önlem alınması, türlerin yayılış alanları içerisinde ve yakınlarında madencilik faaliyetlerinin denetlenmesi gibi önlemler ile türler koruma altına alınmıştır.

SARI AFAT (*Gentiana lutea* L.) KÜTAHYA

Takım: Gentianales

Familya: Gentianaceae

Cins: *Gentiana*

Tür: *Gentiana lutea* L.

Gentiana lutea L., Gentianaceae ailesinden *Gentiana* L.cinsi içerisinde yer alır (Pritchard, 1978, Davis, 1988). Ülkemizde halk arasında Güşadotu, Kürşat, Cimtiyen, Cimtiyane, Defneyezit, Sarı censiyan, Sivri kök, Büyük kantaron, Kantaron-u kebir, Sarı ot, Sarı kök ve Acı kök olarak bilinmektedir (Özer ve ark. 2011).

Gentiana lutea L. Endemik bir tür değildir. Avrupa-Sibirya elementi olan bu bitki Ayancık, Zindan, Handere dağı (Sinop); Ödemiş, Bozdağ(İzmir); Bozdağ, Birgi'nin kuzeyi (İzmir); Uludağ (Bursa); Bozüyük Kömürsu Dağı (Bilecik)'nda bulunduğu literatürlerde yer almaktadır. Ülkemiz haricinde, Pireneler, Orta ve Güney Avrupa'nın ve Balkanların dağlık bölgelerinde doğal olarak yayılış göstermektedir.

Bitkinin kök ve rizomları antiinflamatuvar, enflamasyon ve yara iyi edici etkileri yanı sıra karın ağrısı, mide yanması, gastrit, diyare ve kusma gibi gastrointestinal rahatsızlıkların geleneksel tedavisinde kullanılmaktadır.

Türün yayılış alanında yangına karşı önlem alınması, Kütahya ve Domanıç Orman İşletme Müdürlüğü'nün ağaçlandırma faaliyetleri sırasında türün yaşam alanlarının korunması konusunda bilgilendirilmesi, Her yıl bitkinin meyveye geçtiği dönemde (Ağustos, Eylül) tohumlarını toplamak ve kontrollü ekimini yapmak, tohumdan yetiştirilen bireylerden başarı sağlanan bireylerin koruma alanına tekrar plantasyon sağlamak gibi önlemler ile koruma altına alınmıştır.

SIĞIR KUYRUĞI (*Verbascum eskisehirensis*) ESKİŞEHİR

Verbascum eskisehirensis gibi yeni türleşen bitki taksonları ekolojik toleranslarının oldukça düşük olması ve doğada çok dar yayılış göstermeleri le karakterize edilmektedirler. Özellikle böyle hassas bitki taksonları habitat ve ekosistemlerinde meydana gelecek değişimlere karşı oldukça duyarlı olup her an yok olma tehlikesi altındadırlar. Bu nedenle, hassas bitki taksonlarının doğadaki mevcut durumları, maruz kaldıkları etkenlerin belirlenmesi ve krounmaları için gerekli önlemlerin alınması bu taksonların korunmalarında son derece önemlidir.

Verbascum cinse ait bitki taksonları genellikle yazı sıcak ve kurak iklim şartlarına uyum sağlamış; farklı habitatlarda türler arası rekabeti yenebilmek için farklı adaptasyonlar geliştirmiş bitki gruplarındandır.

Verbascum eskisehirensis'in Eskişehir ilinde sadece Sivrihisar ilçesine bağlı Eryiğit (Arayit) dağında doğal olarak yetişmesi türün ekolojik toleransının oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Ayrıca yapılan çalışmalar neticesinde proje kapsamında incelediğimiz tür her ne kadar tek bir lokalitede gözlemlense de Eryiğit (Arayit) dağının sadece belirli bir yükseltisinden sonra kaydının bulunması türün *Verbascum* cinsine ait diğer taksonlardan çok farklı ekolojik ve fizyolojik özelliklere ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

Türün kullandığı habitat hakkında diğer alan kullanıcılarının bilgilendirilmesi, habitatların yakın çevresine bölgenin korunmasına yönelik uyarıcı ve bilgilendirici levhaların asılması, habitatlara yönelik tehditlerin ortadan kaldırılmasına yönelik yasal düzenlemelerin yapılmasının sağlanması, koruma tedbirlerinin alınması ve uygulanmasında diğer kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği sağlanması gibi önlemler ile tür koruma altına alınmıştır.

EBER SARISI - PİYAN (*Thermopsis turcica*) AFYONKARAHİSAR

Ülkemize endemik ve en dar yayılışlı bitki türlerinden biri olan *Thermopsis turcica* Türkiye Bitkileri Kırmızı Listesine göre CR (Critical Endangered) kategorisinde yer alır. Ayrıca Bern Sözleşmesi “Mutlak Korunması Gereken Bitki Türleri Listesi”nde yer almaktadır.

Thermopsis turcica ilk defa 1983 yılında keşfedilmiş ve bilim dünyasına tanıtılmıştır (Kit Tan vd. 1983). Davis vd.’ne (1988) göre *T. turcica*’nın yayılış alanı Akşehir Gölü’nün batısı Gölçayır (Yasıyan) mevkiidir. Dolayısıyla 2000 yılında basılan Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı’na göre (Ekim vd. 2000) Konya endemiği olarak görünmektedir. Ancak 2003 yılında Dr. Ayfer TAN ve arkadaşları tarafından “Tehlike Altındaki Türlerin Ekosistemlerinde Muhafazası ve Yönetimi Projesi” kapsamında yapılan çalışmada bitkinin yayılış alanının Afyonkarahisar il sınırları içerisinde kalan Eber Gölü’nün güneyi ve Akşehir Gölü’nün güneybatısı olduğu saptanmıştır.

T. turcica’nın tüm baklagiller içindeki en önemli özelliği bir çiçekte 3 meyve oluşturmaktır. Bu özelliğe bu güne dek 18.000 türlü Fabaceae/baklagil (bakla, fasulye, nohut, mercimek, tırfıl, yonca gibi bitkilerin yer aldığı büyük bir familya) üyelerinde rastlanmamıştır. Bunu kontrol eden genlerin, ekonomik değeri bilinen diğer akraba türlere aktarılabilmesi birçok bitki ıslahçısının ilgisini çekmektedir. (Bağbahçe 25 (Eylül-Ekim 2009))

Türün en yaygın olarak bulunduğu alanlar; Eber Gölü’nün güneyinde mülga Afyonkarahisar İl Çevre ve Orman Müdürlüğü tarafından tel çitle çevrilerek koruma altına alınan 4.500m²’lik alan, yine Dereçine Belediye Başkanı tarafından Dereçine’de kendisine ait ve tel çitle çevirerek “Eber Sarısı-Piyan Koruma Alanı” olarak ayırdığı yaklaşık 1.000 m²’lik alan ile Kırca, Dereçine, Çamözü, Gölçayır ve Ulupınar kasabalarında demiryolu ile Akşehir Gölü arasındaki doğal alanları kapsamaktadır.

Türün kümelenmiş yayılım alanlarında izleme parselleri oluşturularak türün izlenmesi, türün (çalışma kapsamında tespit edilen) yayılım alanları dikkate alınarak Eber ve Akşehir

göllerini yönetim planı revizyonu kapsamında “mutlak koruma alanları” nın yeniden tanımlanması, mutlak koruma alanlarındaki arazilerin Orman ve Su İşleri Bakanlığı’na tahsisinin yapılması, önemli yayılım alanlarına piyan bitkisini tanıttıcı tabelaların yerleştirilmesi gibi önlemler ile tür koruma altına alınmıştır.